

ט' חשרי
19 ספטמבר

ההתענינות בהערוכה שלנו גדולה, גם בין המבקרים היהודים וגם בין המבקרים שאינם יהודים. זוהי אולי הפנה היחידה במחלקת חו"ל הסעורה עניין. מענינים את המבקרים גם טיב הפירות והחבואות, גם סדורי-הפועלים של הארץ וגם הארץ עצמה, אם כי האחרונה במדה מועטה, ובעיקר רק את היהודים. הנוער מתרשם ביחוד מקיום הקבוצות, ויש שרושמים להם רשימות בפנקס. רוסים. יש גם שפוגשים את הערוכתנו באיבה. כמובן רק מהיהודים. היו היום אחדים ממין זה. טומסקין, אחיו של רובסקי (יזרעאלי), היה חבר ב.י.ק.פ., עכשיו קומוניסט. מדבר בחריקה שנים. מתיחס בבטול לקומונות בכלל. "עכשיו אין לנו בזה עניין". בעיניו קדוש כמובן הנפ. זהו כרגע המהלך השורר. בעצם אין לו כלום נגד הפועלים העברים בארץ - כל הקולר חלוי רק ב"מנהיגים". הפועלים דוקא חשובים - הן אלה היו יכולים לעזור מהפכות במזרח הקרוב.

היתה גם קבוצה אחרת - פועלים יהודים עובדים כביה-חרושת גדול לבגדים. שבו הנה מלונדון. אחד מהם הכירני: שמע את הרצאתי באולם של ה"מנטל מיקרס יוניון" בלונדון. ספרתי אז על הקבוצות ועל סדור כביש טבריא-צפת, שהיה אז בתחלת עשייתו. הראיתי לו את הדיאגרמה של המשרד - השתלשלות הכביש ההוא, שמח להמשיך הנה. דמה אז - כמו כל השומעים - שאני מספר אגדות וברוחות. היום התעניין בגדול הקבוצות והעבודות הקואופרטיביות האלה, שראה אותן בתמונה בולטת. אחר היתה קבוצה שלמה, כלם שבי לונדון. בביה"ח עובדים כאות פועלים יהודים.

בין המבקרים היחידים קבוצה של בני אכרים ואכרים צעירים מהמושבות העבריות בפלך חרסון. החבורנו בענין לדברים. הסיחה דברים קשים כלפי מסדרי הפוליון היהודי שהכינו פוליון עלוב שאין בו כלום והוא כשש העודת-עניות למפעל היהודים ברוסיה. רק מעטים בין המבקרים מעוררים שאלות פוליטיות: על דבר השלטון היחסי את הערבים. רק היהודים מהענינים ביחסי הערבים. הרוסים מדמים בפשטות שזהו ארץ יהודית. אחדים אינם רוצים - וכנראה קשה להם - להאמין, שאמנם יש קומונות בא"י, ועוד מלפני המלחמה.

בין המבקרים היו: קבוצה סטודנטים מפרוגורד, שהענינו בכל פרטי התערוכה, קבוצת חלמידים-אגרונומים מקיוב, פועלי השקאה מאודיסא. מספר המבקרים היה בערך כמו אחסול. ההרכבה החברתית של המבקרים: אכרים, פועלים, אנשי צבא, חלמידים. רק מעט מאלה שיש לקרא להם נפסנים.

י"ח תשרי
20 ספטמבר

הקהל רב היום מחסול שלשום. עד עכשיו (5 לפנות ערב) היו אצלנו כשלוש אלפים מבקרים. ביניהם רוזן, בא כח הג'וינט שהחבורנו בחשומה לב מרבה כשעה שלמה ויצא בהתפעלות, פרופיסור רוסי אחד, אכסורסיות שונות. רבו היום גם המבקרים היהודים. היה